

Антонина Колева Ценкова

(Стара Загора, България)

МЕЖДУКУЛТУРНА КОМПЕТЕНТНОСТ: ВЪПРЕКИ РАЗЛИЧИЯТА

Представеният доклад е посветен на проблема за формиране на межкултурна компетентност като се обосновават възможностите и взаимовръзката на активното и автономно учене в този процес. Интеграцията между тях развива нов усет за езиковите и културни кодове като път за осмисляне на национално-културните различия. На тази основа се изграждат нови мисловни модели и социални ориентири за преодоляване на „другостта” и осъществяване на межкултурна комуникация.

Ключови думи : *културен код, национално- културни различия, национална специфика на езиковите средства, комуникация.*

This article studies the problem of the intercultural connections as carriers of a new type of competence - forming of intercultural competence as an ability to deal with linguistic and cultural differences. In this focus of attention the integration of active and autonomous learning creates a sense to understand adequately the otherness. Acquiring linguistic and cultural resources influence the establishment of new thinking patterns which are the basis of the complete intercultural communication.

Key words: *cultural code, national cultural differences, national specifics of language resources, communication.*

Увод

Универсалните процеси в глобалния свят карат хората да се държат и реагират на съвременните условия, ако не еднакво, то близко и познато. Съществуващите универсални условия и ситуации безгранично разширяват полето на идентификация на личността в пределите на опозицията свой – чужд. Процесът на национална само идентификация на личността се свързва с историята, със собствените традиции и религия, с манталитета и бита на фона на „другостта”. При това самата необходимост от сравнения стимулира рефлексията на личността над особеностите на контактуващите култури. През последните две десетилетия ставаме свидетели на изключителен интерес към глобализацията, транснационалните проучвания и културни кодове за комуникация, и едновременно с това на голям научен интерес за разработването на съвременни принципи и по-добри методи при прилагане на

стратегии в образователната система. И все пак, основният проблем остава: как най-добре да се съчетаят и използват интегрирано принципите от неотехнологичната сфера, за да осигурят на студентите адекватно обучение на фона на транснационалните и межкултурните различия.

В тази връзка, цел на настоящата статия е да обосноват и анализират възможностите и взаимовръзката на активното и автономно учене с формирането на чуждоезикови и межкултурни умения за личностна и професионална реализация на младите хора в глобалния свят.

Възможности и средства за адекватно общуване.

Несъответствието, конфликтът на ценностите между различните култури, или даже в рамките на една култура, са изключително важни за бъдещето на човешката общност. При межкултурна комуникация се преодолява освен езикова, но и културна бариера. При това несъответствията в културен план са невидими и предизвикват големи катаклизми.

В този аспект определящи са основните културни различия:

межкултурни – при тях се проявяват чертите на два основни културни кода:

- **родови** /колективистична/ култура, при която индивидът е ценен не сам по себе си, а като член на общност. Такава е българската култура, затова често срещан в речевото ни общуване е изразът: защо да го правя, да не ми е братовчед?
- **индивидуалистичен** културен код, при която е ценен самият човек, разчитащ на собствените си умения и качества.

вътрешно културни различия с техните разновидности като градска и селска култура. При този вид културни различия определящ е сблъсъкът между традиционната и модерна идентичност.

Обобщавайки, можем да отбележим, че културата е система от ценности и норми, от правила на поведение в бита и социалната общност, свързани с отношенията между хората. Тези характеристики определят своеобразието на определен етнос. То се разбира като особена, съществена човешка същност,

която прави хората различни по начина на живот и възприемане на света. При всички подходи основното в съдържанието на културата са ценностите, които са аранжирани в определен ред по степен на важност.

Необходим елемент при формиране на межкултурни умения е осигуряване на пространство, в което се отчита „своето” възприемане на „своите” елементи, а също така тяхното „чуждо” и „друго” възприемане. На такова ниво се реализира съответно взаимодействие, което се осъществява в следните параметри:

Аз ----- Не Аз

Свой ----- Чужд

От своя страна съвременното общество се характеризира с няколко основни тенденции :

- светът става мултикултурен и разнообразието на културни кодове предполага осъзнаване на различията в межкултурен план и намаляване на противопоставянето;

- светът се глобализира – хората живеят в ситуация на нарастваща икономическа, финансова, научна, културна взаимозависимост;

- в процеса на глобализация индивидът иска да намери ключа не само към начина на живот на „другия”, но да осъзнае националната специфика на собствените си граници.

Така взаимовръзката глобално – национално – локално е в основата на межкултурните взаимодействия.

Определящо значение има проблемът за националната специфика на социокултурните знания на носителите на езика и тяхното проявяване при общуване със средствата на този език. Това предполага взаимодействие между общественото развитие и културата на родния език и чуждоезиковата култура в нейното общественото движение.

Културното и езиково многообразие и умението за пълноценен межкултурен диалог предполага познаване на различията и взаимодействие с дадения обект или явление. Този процес е свързан с промяна на подходите и

методите в образованието, на начините, по които се постига познанието, за създаване на общество, базирано на знания и компетентности. Това означава насърчаване на творческото мислене, иновациите, разработване на учебни програми, които стимулират позитивни и конструктивни нагласи към ученето, разглеждане на проблемите от различни гледни точки.

В този процес взаимодействието на принципите за активно учене и автономно овладяване на всяко знание, в това число и чуждоезиковото, променя модела на многостранното общуване в учебния процес. Формира се нова визия за образователната дейност като свободно разкриване на личностните възможности на преподавателя и обучаваните. Това съществено променя позициите и функциите на субектите в този процес. Това съществено променя позициите и функциите на субектите в този процес. Още повече, този модел на общуване в аудиториите ориентира обучението по чужд език не само към правилна речева дейност, а към самостоятелно възприемане и разбиране на изказвания от студентите. Това предполага проява на речева активност от страна на студентите, при която се засилват техните психични процеси, свързани с вниманието, мисленето, паметта и формулиране на мисли на чужд език

В този процес се осъществява взаимовръзка между речевата дейност и мисленето. При проявяване на активност обучаваните засилват интереса и мотивите за изучаване на чуждия език и култура. Да се реализира тази дейност спомага използването в учебната работа на индивидуални, групови и колективни форми на обучение, които имат интерактивен характер. По такъв начин студентите развиват умения за самостоятелно общуване и пълноправно участие в комуникативния акт

При такъв подход става дума за обучение в правилно изразяване на мисли на чужд език съобразно целите, условията и участниците в общуването, а не просто речева реакция и речево приспособяване към комуникативната ситуация. Освен това, важно е да се създават условия, при които:

- речевото общуване органично се съчетава с интелектуално-емоционалния контекст на друг вид дейност (игри, анкети, работа по проект, диспут и т. н.);

- последователно се реализират междупредметните връзки, разширява се тясното пространство на общуването в аудиторията за сметка на възможности за чуждоезиково общуване в извън аудиторна дейност;

- всеки студент, даже по-слабият в езиково отношение, може да прояви собствено творчество, въображение и активност.

Основният смисъл на интегрирането на активното и автономното учене се изразява в създаване на условия за самостоятелна и активна реализация на учебна дейност, за съзнателна оценка на собствения речеви опит и при необходимост осъзната корекция на езиковите средства. Основната задача на преподавателя при осъществяването на този принцип е да помогне на всеки студент да осъзнае своя индивидуален път за овладяване на езика. Това налага използването на такива дидактични технологии, които имат за цел не просто натрупване на знания, а обогатяване чрез творчески опит, формиране на механизъм за самоорганизация и самореализация на личността.

Важен фактор за формирането на умения за междукултурно общуване на чужд език е автономността на учене, както при всеки етап на неговото изучаване, така и в контекста на по-нататъшното учене през целия живот. Това личностно качество е свързано с формиране на готовност и навици самостоятелно да се учи чуждия език, да се вземат собствени независими решения и отговорност за тяхното приложение в речевата практика. За това способстват такива технологии на обучение, които предоставят възможности да се овладеят най-удобните и ефективни за всеки студент учебни стратегии. Така принципът за автономното учене си взаимодейства с активното овладяване на езиковите и културни факти.

От особена важност е това, че реализацията на тези принципи ориентират учебния процес по чужд език към личността на обучавания, който е субект на обучението и субект на междукултурното взаимодействие. При такава

интеграция се развива междукултурна компетентност като способност да се възприемат и разбират чуждоезикови факти и готовност за среща с нова езикова и културна действителност. По този начин се деконструират стереотипи и се формира по-голяма културна чувствителност и толерантност.

В контекста на глобализацията и нарастващата мултикултурност на съвременния свят особено важен става проблема за интеркултурната компетентност. Именно за това „способността за ефективно справяне с присъщите на комуникацията културни различия става повече от конкурентно предимство в модерния свят” [2:56]. На междукултурната компетентност се определя решаващо място в Европейската рамка за ключовите компетенции за учене през целия живот. Съвсем логично в тази рамка са открити принципите за активно автономно учене.

Такава интеграция предоставя възможност на студентите в различните страни да преминат отвъд културните граници, често ги стимулира с нови идеи за това как културата влияе върху поведението и необходимостта да се формират и коригират уменията за успешно сътрудничество в една обща дейност.

Заклучение

Аналогично и социалният модел на поведение започва да се изработва именно тогава, когато възниква потребност (индивидуална или колективна) да обясниш самия себе си на "другия" - да се направи първата стъпка към осъзнаване на "своята" и "чуждата" специфика като особеност на обективната действителност. Такова осъзнаване е възможно само в стереотипизирана форма. В процеса на социализация на личността стереотипите на поведение се проявяват като форма на социален ориентир, в рамките на който личността може да организира поведението си дадения етнос. В този смисъл овладяването не само на езиковите средства, но и на мисловните модели на чуждата култура са необходимо условие за междукултурно общуване. Във връзка с това е нужно да се отчита, че междукултурната комуникация и използването на дигиталните технологии, от една страна е мост по пътя на „сближаване” на различията, а от

друга – начин за свързване на два стабилни, но „различни” елемента.

ЛИТЕРАТУРА

1. Key competencies for lifelong learning. European reference framework. Annex of a Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006, European Communities, 2007,
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/l1-learning/keycomp_en.pdf 2.
2. Kluver R. Globalization, Informatization, and Intercultural Communication. In: Intercultural communication. A Global Reader. Sage publications, Inc., 2004.
3. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии – Москва: изд. ”Прогресс”, 1993.

СПРАВКА ЗА АВТОРА

Ценкова Антонина Колева – професор дфн, катедра Езиково обучение и информационни технологии, Педагогически факултет, Тракийски университет, Стара Загора, България